

Sousoší a trojí Já člověka

Sergej O. Prokofjev

Ve své knize „Práh duchovního světa“ se Rudolf Steiner poprvé podrobně zabývá tajemstvím trojího Já člověka. Vyjádřil zde jasně, že organismus lidského Já se skládá z pozemského Já, z dalšího neboli vyššího Já a z pravého Já. A tato Já v souladu s třemi oblastmi kosmu patří pozemskému světu, duchovnímu světu a nadduchovnímu světu (GA 17).

Tato kniha vyšla v roce 1913 u příležitosti premiéry čtvrtého mysterijního dramatu „Probuzení duší“ (GA 14), v němž ukázal, jak jen dva protagonisté, Benediktus a Marie, smějí prožít světovou půlnoc vědomě ze síly pravého Já. Ale Rudolf Steiner poukázal na tyto tři Já už dva roky předtím ve své známé boloňské přednášce, kterou měl na IV. mezinárodním filosofickém kongresu, přičemž se zabýval ve své přednášce především vztahem vyššího Já k pozemskému Já ve smyslu jeho podstaty a jeho zrcadlení v lidských schránkách.

V této přednášce spojil také zkušenost trojího Já se stupni vyššího poznání. Je důležité, aby člověk prožil z vlastního zážitku zrcadlový charakter pozemského Já, a tím dosáhl osvobození od svého fyzického těla, což se v duchovní vědě označuje jako imaginativní stupeň poznání. Aby ale dále došel k zážitku vyššího Já, musí vystoupit na nejbližší, inspirativní stupeň, při kterém nyní vědomě žije ve svém vyšším Já.

Hledáme-li pak v dalším pokračování moderní školící cesty přechod od inspirace k intuici, musíme pro tento krok všechny získané zkušenosti s vyšším Já záměrně znovu vymazat, čímž se umožní vědomý přístup k pravému Já. Tento proces vymazání popisuje Rudolf Steiner následujícími slovy: „Kdy už inspirované poznání tvoří bezprostřední vztah vyššího Já k nadsmyslovému světu, může čisté nazírání tento vztah postihnout ještě dále. To se stane energickým potlačením dosažené ho pohledu na vyšší Já. ... Při tom tento zde charakterizovaný druh poznání [intuice] zcela eliminuje vyšší Já.“

Tak se člověk dostane k nutnosti, aby učinil skok přes světovou propast a na druhém břehu dosáhl v aktu milosti z vyšších světů ke svému pravému Já. V cyklu „Tajemství prahu“, který Rudolf Steiner přednášel během premiéry čtvrtého mysterijního dramatu v Mnichově, popisuje tento zážitek - asi z vlastní zkušenosti - takto: „Ale je

to právě něco zcela jiného ... stál chvíli v duchovním světě u propasti bytí, kde není Nic, sám také jako Nic. Je to otřesný zážitek, který zde může člověk mít, a musí k tomuto zážitku přistupovat s velkou důvěrou. Aby stál u propasti jako Nic, je důležité, aby měl v sobě víru, že ze světa pak k němu přistoupí pravé Já. A tak se to stane. ...Je to vnitřní zážitek při vystoupení k nadduchovnímu světu, zážitek zcela nového světa u propasti bytí při dosažení pravého Já z tohoto nadduchovního světa" (GA 147, 30. 8. 1913). Když si zde ještě položíme otázku, jaká bytost může nyní vykonat toto milosti plné obdarování člověka pravým Já na druhé straně světové propasti, pak může zaznít jen jediná odpověď, že to dokáže jen sama bytost Krista. V tomto smyslu píše Rudolf Steiner o skoku člověka přes světovou propast ještě na jiném místě a dodává: „Tento skok přes místo, kde není nic, do kosmu může člověk učinit jen prostřednictvím činnosti Michaelovy a díky Kristovu impulsu“ (GA 26, vůdčí myšlenka 164).

A když v boloňské přednášce tento vztah k pravému Já označuje slovy „Světové Já“, odkazuje tím přímo na Já Kristovo, které Rudolf Steiner v různých souvislostech vždy znovu označuje jako Světové Já (například v druhé části meditace Základního kamene).

Tento vztah ke Kristu bude ještě zřetelnější, když k vlastnímu obsahu boloňské přednášky přidáme některé myšlenky z autoreferátu, kterými Rudolf Steiner doplnil svůj ústní projev. V přednášce samé nacházíme jako cíl školicí cesty, kterou tam popsal, ještě následující poznámku: „A duchovní bádání by pak bylo myslitelné jako cesta, když se prožijeme v podstatě toho, co se zde zrcadlí.“ Tím je poukázáno na cestu, která vede od pozemského Já k vyššímu a dále k pravému Já. V řečeném referátu, který nese titul „Theosofie a duchovní život současnosti“, jmenuje Rudolf Steiner také kristologické základy této cesty: „Nejvyšší vrchol nadmyslového pozorování spočívá v tom, že v duchovním světě můžeme poznat Krista jako sílu, která vše řídí.“ A pak přicházejí rozhodující slova: „Čím víc rozvíjí duše nadmyslové síly poznání, tím víc se blíží ke Kristově bytosti.“ Z toho jasně vyplývá, že čím víc se na popsané cestě blížíme pravému Já, tím víc se vnitřně spojujeme s bytostí Kristovou. A na stupni pravého Já ji už plně přijímáme do sebe.

V samotné boloňské přednášce poukazuje Rudolf Steiner na to, jak oblasti, k nimž svým původem patří pozemské Já a vyšší Já, stojí vzájemně ve velké polaritě. Nebot pozemské Já se spojuje prostřednictvím smyslů fyzického těla s celým fyzicko-smyslovým světem, takže cítí ve svém obyčejném vědomí, že do něj zcela náleží. Naproti tomu vyšší Já, které nesestupuje při zrození člověka na Zemi do těla¹⁴³ a ve fyzických schránkách člověka vytváří jen zrcadlový obraz své podstaty, je spojeno s duchovním světem tak úzce, jako je pozemské Já spojeno se světem fyzickým. A protože vyšší Já v sobě nese plody všech inkarnací, můžeme na něj pohlížet jako na onen článek lidské bytosti, který vše spojuje do nadřazené jednoty, již obvykle

nazýváme osud člověka. V křesťanské terminologii se pozemské Já označuje slovem osobnost a vyšší Já slovem individualita.

Tak stojí pozemské Já a vyšší Já v životě proti sobě tak polárně jako proti sobě stojí fyzický a duchovní svět. Samy o sobě se nemohou spojit, protože k tomu nemají potřebnou sílu. Ta musí vyjít z ještě vyšší bytosti, i když to v boloňské přednášce není výslovně řečeno, přece jen to může být pomocí pravého Já člověka získaného v intuici. V přednášce samotné je proto zmíněn stupeň intuice získaný na odpovídajícím místě cesty školení jakožto ona instance, která vyvolá spojení pozemské ho a duchovního světa, což pro člověka pak znamená spojení pozemského Já s vyšším Já ze síly pravého Já.

Podle slov Rudolfa Steinera přitom jde o „syntézu smyslu věho a nadmyslového“ a skutečný „společný závěr obou proudů“. To se ale děje jen na nejvyšším stupni, v intuici, která umožňuje v aktu duchovního přijímání spojení s pravým Já. „Společný závěr obou proudů [smyslového a nadmyslového | lze považovat za takový, který dalším možným pokračováním vývoje duševního života vede k charakterizovanému intuitivnímu poznání. Teprve tím je dána možnost překonat protiklad [mezi duchem a hmotou]“ (kurzíva Rudolf Steiner).

Za to, že je to dnes na cestě moderního zasvěcení [„pokračováním vývoje duševního života“] možné, můžeme děkovat událostem na rozhraní věků. Tam se objevilo v lukášovském chlapci Ježíši, jehož bytost vstoupila poprvé od pádu do hříchu do proudu inkarnace, jako pravzor pozemské Já, v němž se zjevilo čisté zrcadlení vnějšího světa, s nímž Ježíšova duše hledala spojení prostřednictvím své nekonečné lásky a svým soucitem se všemi bytostmi. Ve svém dvanáctém roce se tento Ježíš spojil s Já jiného, šalamounského chlapce, který zároveň v sobě nesl Já velkého zasvěcence Zarathustry, při čemž se samozřejmě jednalo o jeho vyšší Já, které samo bylo schopno takového přechodu. Tak působily osmnáct let v tělesné schráně Ježíše z Nazaretu jeho pozemské Já a vyšší Já společně, i když pocházely ze dvou různých bytostí. Bezprostředně před křtem v Jordánu Zarathustrovo Já opustilo Ježíše z Nazaretu a přešlo zpět do duchovního světa. Poprvé v dějinách lidstva pak vstoupilo Světové Já Kristovo do pozemského člověka jako jeho pravé Já. A tímto spojením pravé Já propůjčilo pozemskému Já neboli pozemské osobnosti charakter nesmrtelnosti, kterou předtím mělo jen vyšší Já, popřípadě individualita člověka.

Díky zprostředkování pravého Já existuje od té doby naprosto nové spojení mezi pozemským Já a vyšším Já jakožto základ moderního zasvěcení. A ve smyslu boloňské přednášky se tak stal možným i nový vztah mezi pozemským světem i duchovním světem, a tím byl vytvořen základ k tomu, co Rudolf Steiner označuje ve své knize „Tajná věda v nástinu“ jako nejvyšší cíl zemského vývoje, totiž produchovení člověka a Země až do fyzické substance, které vychází ze zralé síly Já

člověka. „Vidíme, že z „poznání Grálu“ se uskutečňuje nejvyšší ideál lidského vývoje, který je pro člověka myslitelný.

Pozemské Já je ale díky svému spojení s tělem, a tím s celým fyzicko-smyslovým světem v neustálém nebezpečí, že propadne Ahrimanovu pokušení, který člověku našeptává, že fyzický svět přístupný lidskému Já ve smyslových vjemech představuje jedinou skutečnost. Tím by chtěl svést lidi k přesvědčení, že pozemské Já, které je jen zrcadlovým obrazem (a samo existuje jen na základě svého spojení s pravým Já), tvoří vlastní bytost člověka. A v tom spočívá klasická chyba materialismu, který chce, aby Já člověka bylo považováno pouze za produkt fyzického těla. Neboť v materialistickém světovém názoru se zjednodušeně považuje zrcadlový obraz za obraz odrážející samotnou bytost.

Z toho je pochopitelné, proč v dnešní civilizaci Ahriman tak vehementně bojuje především proti všeobecnému přijetí ideje opakovaných pozemských životů, a usiluje tak o to, aby zabránil lidstvu především pravdivému poznání karmy. Neboť podle jeho záměru nesmí člověk dosáhnout k tomu, aby měl přístup k vyššímu Já, v němž spočívá všechno poznání o dřívějších pozemských životech. Ale bez spojení se svým vyšším Já se člověk stane jen pozemskou bytostí, která musí někdy následovat osud Země, popřípadě svého fyzického těla, totiž jen naprostou smrt.

Zcela jiné jsou v této souvislosti záměry Luciferovy. Chce sice člověka vést k vyššímu Já, ale tak, že docela ztratí jasné vědomí, kterého dosáhl ve svém pozemském Já. Takže když vystoupí do duchovního světa, dostane se tam, aniž by si podržel vědomí Já, do extatického stavu, který mnozí východní filosofové mylně považují za nejvyšší cíl zasvěcení, což můžeme být vyjádřeno obrazem kapičky světla, která se rozpustí v oceánu božského světla. Jedná se o extatickou cestu, na níž člověk sice dospěje do duchovního světa, ale jen luciferským způsobem, z něhož vyplývá nebezpečí, že se prostřednictvím amnézie všech pozemských vzpomínek člověk dostane do Luciferovy říše místo k dobrým bohům.

Lidstvo dnes tedy stojí před touto zatěžkávací zkouškou mezi působením Ahrimana na Západě a Lucifera na Východě, kteří nechtějí na duchovní úrovni připustit spojení mezi pozemským Já a vyšším Já v člověku. Projevuje se zde polarita mezi západním materialismem a jednostrannou, pozemskostí odcizenou východní spiritualitou. Je v tom obsažena také celá problematika mezi západní a východní civilizací a mentalitou s jejich nevyhnutelnými vzájemnými střety („Clash of Civilizations“).

Vlastní řešení zde naznačeného světového problému, ať už ve vývoji lidstva jako celku či u jednotlivého člověka, může nastat jen reálným vztahem ke Kristovu impulsu a s ním spojeným dosažením pravého Já člověka. Neboť jen toto je ve smyslu boloňské přednášky schopno přemostit zde naznačenou světovou polaritu, aby bylo možno dosáhnout vyšší harmonie. Pak bude také vývoj lidstva dál probíhat v

pozitivním smyslu, protože jinak hrozí jen nekonečné rozštěpení, nezadržitelné válečné konflikty a jiné sociální katastrofy.

Z toho, co zde bylo řečeno, vyplývá spojení se sousoším zcela zřetelně. V jeho centru se objevuje bytost, která jako Reprezentant lidstva vyjadřuje nejvyšší aspekt lidského Já. Je to zástupce pravého Já na Zemi, a tak tedy naslouchá každému člověku. Když tedy v člověku zazáří pravé Já, pak už nemůže svádět Lucifer shora vyšší Já a Ahriman zdola pozemské Já. Protože vyšší Já tím dostává důležitý vztah k Zemi a pozemské Já dostává odpovídající vztah k duchovnímu světu. Tak se dosáhne syntézy pozemského Já a vyššího Já - a tím Země a nebe - prostřednictvím pravého Já a odpůrcím mocnostem pak nezůstane žádné místo.

V křesťanské terminologii to znamená dosažení nesmrtelnosti lidské osobnosti, která je přivedena Kristovým impulsem k správnému vztahu k vyššímu Já, a tím k nesmrtelné individualitě člověka, jež spojuje v duchovním světě všechny jeho inkarnace. Rudolf Steiner to vyjadřuje následujícími slovy: „To je právě pokrok, který člověk učiní díky křesťanství, že osobnost bude přijata do věčnosti“ (GA 264, strana 188). A na jiném místě k tomu ještě dodává: „Všechno, co si může člověk přinést z jednotlivých osobností jako plody do individuality, dosáhne tím, že nalezl vztah ke Kristově bytosti“ (GA 102, 24. 3- 1908).

Umělecké vyjádření této nové možnosti, v níž se jeví celá budoucnost vývoje lidstva, je podáno v sousoší.